

ΜΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΓΟΝΕΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

Αριάδνη Στογιαννίδου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Περίληψη: Το άρθρο ασχολείται με ζητήματα σχετικά με προσπάθειες ακριβούς αποτίμησης των στοιχείων που συμβάλλουν στην πορεία και τα αποτελέσματα των συμβουλευτικών δραστηριοτήτων. Η θεωρητική επισκόπηση αφορά την έννοια της πράξης που στηρίζεται σε εμπειρική τεκμηρίωση, με επίκεντρο τα προγράμματα συμβουλευτικής γονέων. Παρουσιάζονται, συνοπτικά, δεδομένα από δύο μελέτες, προκειμένου να συζητηθεί η ανάγκη συστηματικής ανάλυσης των στοιχείων της συμβουλευτικής διεργασίας, καθώς και κριτηρίων που επιτρέπουν την αξιολόγηση του αποτελέσματος. Στόχος της πρώτης μελέτης ήταν να διερευνηθεί τα χαρακτηριστικά γονέων οι οποίοι συμμετείχαν σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την ψυχοπαιδαγωγική στήριξη των παιδιών τους στο σχολικό και οικογενειακό περιβάλλον. Ειδικότερα, διερευνήθηκε η σχέση μεταξύ της παρακολούθησης του προγράμματος από τους γονείς και των απόψεών τους απέναντι στο γονεϊκό ρόλο ως προς τη στήριξη του παιδιού στο σχολείο, καθώς και των εκτιμήσεών τους για τις δυνατότητες και τις δυσκολίες των παιδιών τους. Στη δεύτερη μελέτη (διδασκαρική διατριβή Ι. Ουρφαλί υπό την εποπτεία Α. Στογιαννίδου) χρησιμοποιήθηκαν προσομοιώσεις συμβουλευτικών συνεδριών προκειμένου να μελετηθεί η σύνδεση μεταξύ της λεκτικής και μη λεκτικής συμπεριφοράς του/της συμβούλου και της αλλαγής στα επίπεδα επικοινωνίας του συμβουλευομένου. Η συζήτηση επικεντρώνεται στις συνέπειες των ευρημάτων ως προς την ανάλυση της συμβουλευτικής διεργασίας και ως προς την αξιολόγηση του αποτελέσματος των συμβουλευτικών παρεμβάσεων.

Λέξεις κλειδιά: Αξιολόγηση, Συμβουλευτική γονέων, Συμβουλευτική διεργασία

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο πλαίσιο της απαίτησης εμπειρικά τεκμηριωμένων παρεμβάσεων στην πρακτική της ψυχολογίας, κρίνεται όλο και πιο σημαντική η ανάγκη για την εγκαθίδρυ-

ση της συμβουλευτικής ψυχολογίας ως επιστημονικού κλάδου και της διαφοροποίησής του από γενικότερες πρακτικές στήριξης και "παρηγοριάς". Απαραίτητες προϋποθέσεις για μια τέτοιου είδους επιστημονική τεκμηρίωση αποτελούν, μεταξύ άλλων, η διεξοδική ανάλυση της διεργασίας της συμβουλευτικής πράξης, καθώς και οι μελέτες αποτελεσματικότητας των συμβουλευτικών παρεμβάσεων.

Το άρθρο αυτό πραγματεύεται ζητήματα που αφορούν τις προσπάθειες ακριβούς αποτίμησης των στοιχείων που συμβάλλουν στην πορεία και στα αποτελέσματα της συμβουλευτικής διεργασίας, χρησιμοποιώντας το παράδειγμα της συμβουλευτικής γονέων. Παρουσιάζονται ευρήματα από δύο έρευνες, ως αφορμή για τη συζήτηση ορισμένων κεντρικών προβληματισμών στο χώρο της συμβουλευτικής ψυχολογίας. Στην πρώτη έρευνα αναφέρονται στοιχεία από την εφαρμογή ενός προγράμματος εκπαιδευτικών σεμιναρίων για γονείς, όσον αφορά την ψυχοπαιδαγωγική στήριξη των παιδιών τους στο σχολικό και οικογενειακό περιβάλλον. Στη δεύτερη έρευνα μελετάται η σχέση μεταξύ της λεκτικής και μη λεκτικής συμπεριφοράς του/της συμβούλου και της αλλαγής στα επίπεδα επικοινωνίας του πελάτη. Τα συμπεράσματα αυτών των ερευνών χρησιμοποιούνται για τη διαμόρφωση μιας πρότασης για τη συστηματική καταγραφή και ανάλυση συμβουλευτικών συνεδριών στο πλαίσιο της εκπαίδευσης γονέων.

Η έννοια της εμπειρικής τεκμηρίωσης

Σήμερα, όλοι συμφωνούν ότι η έννοια της εμπειρικής τεκμηρίωσης είναι εξαιρετικά κεντρική για όλους τους κλάδους εφαρμογών της ψυχολογίας και σε αυτούς σαφέστατα εμπίπτει η συμβουλευτική ψυχολογία. Η εμπειρική τεκμηρίωση συζητιέται πολλές φορές είτε ως ζητούμενο στις πρακτικές των ψυχολόγων είτε ως αντικείμενο κριτικής.

Σύμφωνα με την ειδική ομάδα εργασίας του Αμερικανικού Ψυχολογικού Συλλόγου, εμπειρικά τεκμηριωμένη πρακτική στην ψυχολογία σημαίνει τη σύνθεση της καλύτερης διαθέσιμης έρευνας με την κλινική εξειδίκευση στο πλαίσιο των χαρακτηριστικών του ασθενούς/πελάτη, της κουλτούρας του και των προτιμήσεών του (APA Task Force, 2006). Ο ορισμός αφορά όλες τις ειδικότητες, όλα τα πλαίσια (σχολεία, κοινότητες), αλλά και όλους τους στόχους της πρακτικής (ψυχοθεραπεία, πρόληψη, αξιολόγηση κ.λπ.).

Ακόμη και πριν την ανάδυση του αιτήματος για την εμπειρική τεκμηρίωση των παρεμβάσεων, η μελέτη αποτελεσματικότητας διάφορων παρεμβάσεων αποτελούσε κεντρικό ζήτημα σε όλους τους χώρους των εφαρμογών ψυχολογίας, με την παράδοση να ξεκινά περίπου από τη δεκαετία του 1950, όταν ο Eysenck (1957) διατεινόταν ότι πιθανώς η ψυχοθεραπεία να μην ευθύνεται για τη βελτίωση της ψυχι-

κής υγείας. Οι αντίστοιχες κινήσεις για την αξιολόγηση της συμβουλευτικής διεργασίας είναι πιο πρόσφατες. Παραδείγματος χάρη, στο χώρο της συμβουλευτικής σταδιοδρομίας, οι συγκρίσεις αποτελεσματικότητας εμφανίζονται από τη δεκαετία του 1980 και έπειτα (Oliver & Spokane, 1988. Whiston, Sexton, & Lasoff, 1998). Η μεθοδολογία αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας δεν έχει καθώς φαίνεται φτάσει ακόμη σε σημεία αποδεκτής ακρίβειας ή καθολικής αποδοχής. Για παράδειγμα, ενώ υπάρχουν δημοσιευμένες πολλές σχετικές μετα-αναλύσεις, υπάρχουν ενδείξεις ότι η πλειοψηφία των ανασκοπήσεων στη δεκαετία του 1990 για την αποτελεσματικότητα της ψυχοθεραπείας και της συμβουλευτικής δεν πληρούσαν ποιοτικά κριτήρια, όπως ο έλεγχος αξιοπιστίας μεταξύ κριτών ή η δυνατότητα αναπαράγωγής των αποτελεσμάτων (Mackay, Barkham, Rees, & Stiles, 2003).

Από την άλλη πλευρά, φαίνεται πως και η εμπειρική τεκμηρίωση δεν εξασφαλίζει απαραίτητα τη σιγουριά ότι κάνουμε διαφορά στο επίπεδο λειτουργικότητας των πελατών μας. Ο Alan Kazdin (2006) μιλάει για "αυθαίρετες μετρήσεις" στο χώρο της αποτελεσματικότητας. Ισχυρίζεται λοιπόν ότι, τυπικά τουλάχιστον, οι ψυχοθεραπείες και οι ψυχολογικές συμβουλευτικές παρεμβάσεις θεωρούνται εμπειρικά τεκμηριωμένες εάν: (α) η παρέμβαση έχει συγκριθεί με μη παρέμβαση ή άλλο είδος ομάδας ελέγχου, (β) η παρέμβαση έχει στατιστικώς σημαντικά καλύτερη έκβαση από τη μη παρέμβαση, και (γ) τεκμηριώνεται η δυνατότητα επανάληψης των αποτελεσμάτων. Σύμφωνα με τον ίδιο, όμως, ο στατιστικός δείκτης του "μεγέθους αποτελέσματος" δεν πληροφορεί για τον αληθινό αντίκτυπο της παρέμβασης σε άτομα ή σε ομάδες. Τις περισσότερες φορές, η κλινική σημαντικότητα ορίζεται από τους ερευνητές και όχι από τους ασθενείς, δίχως να πληροφορεί για το πώς η παρέμβαση έχει αντίκτυπο στις καθημερινές ζωές των τελευταίων.

Δύο παλαιότερες μελέτες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς ενισχύουν την άποψη ότι η αντικειμενικά οριζόμενη σημαντικότητα μιας παρέμβασης δεν είναι πάντα ταυτόσημη με τις υποκειμενικές αντιλήψεις των ατόμων στα οποία απευθύνεται η παρέμβαση. Η πρώτη μελέτη αφορά την αποτίμηση ενός καθολικού προγράμματος στήριξης για παιδιά, με στόχο τη μείωση της παραβατικότητας (McCord, 1978). Πρόκειται για μια μελέτη μεταχρονολογημένης αξιολόγησης του προγράμματος Cambridge-Somerville Youth Study, το οποίο ολοκληρώθηκε το 1939. Στο πρόγραμμα έλαβαν μέρος 253 αγόρια ηλικίας 5-13 ετών (ομάδα παρέμβασης), καθώς και 253 αγόρια (ομάδα ελέγχου), εξισωμένα ως προς την ηλικία, την πιθανότητα παραβατικής συμπεριφοράς, το οικογενειακό ιστορικό και γενικότερα το περιβάλλον τους. Το πρόγραμμα διήρκεσε πέντε χρόνια και περιλάμβανε επισκέψεις του συμβούλου στην οικογένεια δύο φορές το μήνα. Ανάλογα με τις εξατομικευμένες ανάγκες των αγοριών, προσφερόταν στήριξη σε διάφορους τομείς, όπως, π.χ., βοήθεια για το σχολείο (50%), ιατρικές-ψυχιατρικές υπηρεσίες ($n = 100$), διαμο-

νή σε κατασκηνώσεις (1/4), επαφή με προσκόπους, ΧΑΝ και κοινοτικές οργανώσεις (ίσχυσε για τα περισσότερα αγόρια).

Το 1974, 35 χρόνια μετά, η McCord (1978) αναζήτησε στοιχεία για τα άτομα που πήραν μέρος στο πρόγραμμα και, πράγματι, βρήκε στοιχεία για 480 άτομα. Από αυτά, τα 48 (9%) είχαν αποβιώσει, ενώ το 79% διέμενε στην ίδια περιοχή. Απεστάλησαν ερωτηματολόγια σε όλα τα άτομα και απάντησαν 113 από όσους συμμετείχαν στο πρόγραμμα (54%) και 122 (60%) από την ομάδα ελέγχου (παρόλο που οι περισσότεροι από τη δεύτερη ομάδα διέμεναν σε άλλες πολιτείες).

Πίνακας 1. Cambridge Somerville Youth Study (McCord, 1978): Συγκριτικά στοιχεία για τις ομάδες παρέμβασης και ελέγχου κατά τη μελέτη παρακολούθησης*

	ΟΜΑΔΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ (N = 113. 54%)	ΟΜΑΔΑ ΕΛΕΓΧΟΥ (N = 122. 60%)
Παραβατικότητα ως έφηβοι	N = 72	N = 67
Παραβατικότητα ως ενήλικες	N = 168	N = 168
Αλκοολισμός	7%	8%
Ψυχιατρική παρακολούθηση	N = 21(περισσότερες ψυχώσεις)	N = 21(περισσότερες διαταραχές προσωπικότητας και νευρώσεις)
Ασθένειες λόγω στρες	Περισσότερες	
Έγγαμοι	61%	68%
Έγγαμοι 2η φορά	15%	10%
Παιδιά	93%	93%
Άγαμοι	14%	9%
Ανειδίκευτοι Εργάτες	29%	27%
Επαγγέλματα ανώτερης κατηγορίας	29% λιγότερο ικανοποιημένοι	43%

* Ο λόγος για τον οποίο αναφέρονται είτε μόνο ποσοστά είτε μόνο συχνότητες στον παραπάνω πίνακα, οφείλεται στο γεγονός ότι έτσι αναφέρονται και στο άρθρο προέλευσης (McCord, 1978)

Το εντυπωσιακότερο εύρημα, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, είναι ότι όλοι σχεδόν οι δείκτες σύγκρισης παραπέμπουν σε μια τάση της ομάδας ελέγχου να είναι περισσότερο προσαρμοσμένη και λιγότερο παραβατική από ό,τι η ομάδα παρέμβασης. Η συγγραφέας προσπάθησε να αιτιολογήσει τα ευρήματα με διάφορους τρόπους, όπως η πιθανή αίσθηση αδυναμίας ή οι αυξημένες προσδοκίες που είχαν τα άτομα της παρέμβασης (McCord, 1978), αλλά αυτό είναι πέρα από το θέμα της συγκεκριμένης εργασίας. Το σημείο στο οποίο θέλω να σταθώ είναι ότι τα άτομα που πήραν μέρος στο πρόγραμμα δήλωσαν απόλυτα ικανοποιημένα και θεώρησαν ότι η συμμετοχή τους στο πρόγραμμα είχε βελτιώσει τη ζωή τους.

Η δεύτερη δημοσιευμένη μελέτη, 20 περίπου χρόνια μετά, προέρχεται από τον

Bickman (1996), ο οποίος αποτίμησε τα αποτελέσματα του προγράμματος Ford Bragg. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα βασιζόταν στη φιλοσοφία της συνέχειας της φροντίδας και χαρακτηρίστηκε τότε από τον Αμερικανικό Ψυχολογικό Σύλλογο (APA), ως "το πλέον ολοκληρωμένο σύστημα που έχει εμφανιστεί έως σήμερα, ευέλικτο και προσαρμοσμένο στις ανάγκες των παιδιών και εφήβων" (Bickman, 1996, σ. 690). Σύμφωνα με το πρόγραμμα, σε μία συγκεκριμένη περιοχή συγκρίθηκαν καθολικές υπηρεσίες ψυχικής υγείας για παιδιά και έφηβους με πιο κλασικές ή παραδοσιακά παρεχόμενες υπηρεσίες. Όλες οι υπηρεσίες προσφέρθηκαν βάσει ενός συστήματος συνεχούς περιθάλψης, ενώ προσελήφθησαν διαχειριστές περιπτώσεων, ώστε να εξασφαλιστεί η δυνατότητα συνεχούς φροντίδας ακόμη και με επισκέψεις στο σπίτι. Συνολικά, το πρόγραμμα κόστισε 80 εκ. δολάρια, απευθύνθηκε περίπου σε 42.000 παιδιά και έφηβους, μέλη οικογενειών στρατιωτικών, και διήρκεσε τέσσερα χρόνια, στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Ο συγγραφέας διαπιστώνει ότι η συγκριτική μελέτη ως προς τη βελτίωση δεικτών ψυχικής υγείας δεν έδειξε διαφορά μεταξύ των παραδοσιακά παρεχόμενων αποσπασματικών υπηρεσιών και του νέου μοντέλου του προγράμματος. Ωστόσο, κατά τη διερεύνηση ικανοποίησης των χρηστών, γονείς και έφηβοι έδειξαν πολύ υψηλά επίπεδα ικανοποίησης, ιδιαίτερα για χαρακτηριστικά που ήταν καινοτόμα στο πρόγραμμα.

Τα δεδομένα των δύο μελετών που αναφέρθηκαν παραπάνω παραπέμπουν στην ανάγκη για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων μέσω κριτηρίων τα οποία εκτείνονται πέραν των μετρήσεων της υποκειμενικής ικανοποίησης των ατόμων στα οποία απευθύνονται οι παρεμβάσεις. Στη συνέχεια, η συζήτηση εστιάζεται στα προγράμματα συμβουλευτικής γονέων προκειμένου να σχολιαστούν πιο συγκεκριμένα οι προσπάθειες αποτίμησης των προγραμμάτων αυτών, στο πλαίσιο της εμπειρικής τεκμηρίωσης.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΓΟΝΕΩΝ

Τα προγράμματα εκπαίδευσης γονέων εμφανίζονται ήδη από τη δεκαετία του 1960 και είναι κυρίως προσανατολισμένα σε τεχνικές για τον έλεγχο και την αντιμετώπιση των συμπτωμάτων του παιδιού (Στογιαννίδου, 2005). Οι σχολές γονέων ορίζονται ως η συστηματική παρουσίαση πληροφοριών προς τους γονείς με στόχο και την προσωπική τους βελτίωση αλλά και τη βελτίωση της συμπεριφοράς προς τα παιδιά (Hoard & Sheppard, 2005). Από τη δεκαετία του 1970 θεωρούνται βασικός τρόπος πρόληψης αλλά και εξοικονόμησης δυνάμεων (Tavormina, 1974). Παρόλο που ο σημαντικός ρόλος της εκπαίδευσης γονέων τονίζεται ιδιαίτερα και σε επιστημονικό αλλά και σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, δεν υπάρχουν συγκριτικά πολλές

έρευνες για την αποτελεσματικότητά τους και, ειδικότερα, ως προς την εμπειρικά τεκμηριωμένη έρευνα (Carlson & Christenson, 2005). Τούτο σημαίνει ότι οι γονείς δεν έχουν την ευκαιρία να γίνουν περισσότερο αποτελεσματικοί, καθώς οι κρατικοί φορείς δεν υιοθετούν επιστημονικά τεκμηριωμένα προγράμματα (Kumpfer & Alvarado, 2003).

Πολλοί συμφωνούν ότι οι γονείς χρειάζεται να ενδυναμώσουν τους εαυτούς τους, να αποκτήσουν γνώσεις και τεχνικές για να είναι πιο προετοιμασμένοι να ανταποκριθούν στις πολλαπλές απαιτήσεις του ρόλου τους. Επίσης, είναι ανάγκη να εκπαιδευτούν για να είναι πιο αποτελεσματικοί συνεργάτες και με τους εκπαιδευτικούς των παιδιών τους (Beauchaine, Webster-Stratton, & Reid, 2005). Συμφωνούν, επίσης, στη δυνατότητα των γονιών να συνεργάζονται με ειδικούς και όχι απλώς να δέχονται εκπαίδευση και καθοδήγηση. Γενικώς, τα σχετικά ευρήματα δείχνουν ότι οι συμβουλευτικές συνδριές γονέων, με στόχο την ενδυνάμωση, είναι πιο αποτελεσματικές από τις αντίστοιχες διδακτικές - εκπαιδευτικές ακόμη και σε γονείς παιδιών με "τεχνικού τύπου" δυσκολίες όπως οι ειδικές μαθησιακές διαταραχές (Shechtman & Gilat, 2005). Ερευνητικά αποτελέσματα οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι γονείς συμμετέχουν αποτελεσματικά σε προγράμματα αντιμετώπισης προβλημάτων μέσα από το ρόλο του υποστηρικτή. Δηλαδή, γίνονται σύμβουλοι, συνεργάτες και όχι συν-ασθενείς (co-clients) (Kazdin & Weisz, 2005).

Είναι άγνωστα ακόμη τα κίνητρα των γονέων για την εγγραφή σε προγράμματα συμβουλευτικής γονέων. Οι Spoth και Redmond (1995) έλεγξαν ένα μοντέλο που αποτελούνταν από προβλεπτικούς δομικούς παράγοντες όπως η μόρφωση, ο αριθμός παιδιών και τα προβλήματα των παιδιών. Η επίδραση των παραγόντων αυτών όμως διαμεσολαβούνταν από την αντιλαμβανόμενη σοβαρότητα του προβλήματος αλλά και τα αντιλαμβανόμενα οφέλη και εμπόδια για τη συμμετοχή στο πρόγραμμα. Γνωρίζουμε από το χώρο της ψυχικής υγείας ότι η αντιλαμβανόμενη σοβαρότητα αλλά και η αιτιολόγηση του προβλήματος επηρεάζει την αναζήτηση βοήθειας. Αυτό φαίνεται και σε σχέση με διαφορετικές εθνικότητες (Stogiannidou, 1986. Yeh, Hough, Fakhry, McCabe, Law, & Garland, 2005).

Στο σενάριο της γενικής αναζήτησης βοήθειας, ένα άτομο πρέπει πρώτα να αντιληφθεί ότι υπάρχει κάποια ανάγκη και ταυτοχρόνως να πιστέψει ότι η ανάγκη είναι τέτοιου είδους που επιδέχεται βοήθειας. Μετά, το άτομο που είναι σε ανάγκη, αναζητά βοήθεια από κάποιο άλλο άτομο με έναν άμεσο τρόπο (DePaulo, Brittingham, & Kaiser, 1983) και, ως αποτέλεσμα, μπορεί να ωφεληθεί από τη βοήθεια που θα του παραχθεί. Η έρευνα στο πεδίο της συμπεριφοράς αναζήτησης βοήθειας εξετάζει τις διαδικασίες στις οποίες υπόκειται ένα άτομο από την έναρξη της συναισθηματικής δυσανεξίας μέχρι το στάδιο της αναζήτησης ψυχολογικής βοήθειας.

Η διαδικασία αναζήτησης βοήθειας για την υγεία των παιδιών είναι παρόμοια, αλλά μπορεί να είναι περισσότερο πολύπλοκη στο ότι οι γονείς δεν αποφασίζουν για τον εαυτό τους αλλά για τα παιδιά τους. Αυτό μπορεί να προσθέσει κίνητρα και ανησυχίες στην εξίσωση, συμπεριλαμβανομένης και της ενοχής ότι ως γονείς είναι κατά κάποιον τρόπο υπεύθυνοι για την κατάσταση των παιδιών τους και το φόβο ότι ίσως θα πάρουν τη λάθος απόφαση (Hickson, Clayton, Entman, Miller, Githens, et al., 1994). Έτσι, οι γονείς φαίνονται πιο διστακτικοί στο να αναζητήσουν βοήθεια για τα παιδιά τους από ότι για τον εαυτό τους προκειμένου να τα προστατέψουν. Έρευνες έχουν δείξει ότι οι γυναίκες είναι πιο πρόθυμες να αναζητήσουν ψυχολογική βοήθεια για τον εαυτό τους παρά για τα παιδιά τους, επειδή είναι πιο πρόθυμες να επωμιστούν το οποιοδήποτε κόστος στην αυτο-εκτίμησή τους, αν θεωρήσουν ότι η θεραπεία είναι απαραίτητη (Gross & McMullen, 1983. Nadler, 1991).

Σχετικές έρευνες στον ελληνικό χώρο υποδεικνύουν ότι η αναζήτηση βοήθειας συνδέεται περισσότερο με παράγοντες σχετικούς με τις γνωστικές διεργασίες των γονέων παρά με αντικειμενικά μετρήσιμες δυσκολίες των παιδιών. Πιο συγκεκριμένα, σε μια μελέτη (Κουϊμτζή, 2006) αναζητήθηκαν οι λόγοι παραπομπής παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες σε διαγνωστικές υπηρεσίες. Στη μελέτη έλαβαν μέρος 62 παιδιά, μαθητές των τριών τελευταίων τάξεων του Δημοτικού, οι γονείς και οι δάσκαλοί τους, χωρισμένα σε δύο ομάδες. Η μια ομάδα σχηματίστηκε από παιδιά που είχαν παραπεμφθεί λόγω σχολικών δυσκολιών για κλινική εξέταση σε δύο δημόσιες διαγνωστικές υπηρεσίες του νομού Θεσσαλονίκης. Για τη δεύτερη ομάδα επιλέχθηκαν παιδιά που δεν είχαν παραπεμφθεί, εξισωμένα ως προς το σχολείο, τη χαμηλή επίδοση και το φύλο. Η σύγκριση των δύο ομάδων σε μια σειρά από δοκιμασίες – Αθηνά τεστ Διάγνωσης Δυσκολιών Μάθησης (Παρασκευόπουλος, Καλαντζή-Αζίζι, & Γιαννίτσας, 1999), υποκλίμακες WISC-III (Γεώργας, Παρασκευόπουλος, Μπεξεβέγκης, & Γιαννίτσας, 1997), Ερωτηματολόγιο Δυνατοτήτων και Δυσκολιών (Goodman, 1997. Μπίμπου-Νάκου, Στογιαννίδου, Κιοσέογλου, & Παπαγεωργίου, 2002α) – δεν ανέδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές σε αυτούς τους αντικειμενικά μετρήσιμους παράγοντες. Τα ευρήματα καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η ύπαρξη σχολικών δυσκολιών δε φαίνεται να παίζει αποκλειστικό ρόλο στην απόφαση αναζήτησης βοήθειας και αναγνωρίζουν την ανάγκη για περαιτέρω διερεύνηση.

Σε επόμενη μελέτη (Κουϊμτζή & Στογιαννίδου, 2009) διερευνήθηκε αν ο τρόπος με τον οποίο οι μητέρες αντιλαμβάνονται το ρόλο τους απέναντι στην επιτυχία του παιδιού τους στο σχολείο και στη μελλοντική του ζωή συνδέεται με την απόφασή τους να αναζητήσουν βοήθεια, όταν το παιδί παρουσιάζει χαμηλή επίδοση και δυσκολίες μάθησης. Εικοσιδύο μητέρες που ζήτησαν βοήθεια για τα παιδιά τους από διαγνωστικές υπηρεσίες, λόγω σχολικών δυσκολιών, και δεκατρείς μητέρες που

δε ζήτησαν βοήθεια για τα παιδιά τους (παρά τις σχολικές δυσκολίες) συμμετείχαν σε ατομικές ημιδομημένες συνεντεύξεις, η ανάλυση των οποίων βασίστηκε στη φαινομενολογική μέθοδο. Εντοπίστηκαν διαφορές ανάμεσα στις δύο ομάδες, οι οποίες δείχνουν ότι οι μητέρες που ζητούν βοήθεια αντιλαμβάνονται ως κομμάτι του ρόλου τους την ενίσχυση και ενεργοποίηση του παιδιού τόσο στην εκτέλεση των σχολικών καθηκόντων όσο και στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές του. Οι μητέρες που δε ζητούν βοήθεια δίνουν έμφαση στην ευθύνη του παιδιού να καθορίσει το μέλλον του και ο δικός τους ρόλος είναι λιγότερο παρεμβατικός.

Επίσης στον ελληνικό χώρο, διενεργήθηκε έρευνα για τη μελέτη των παραγόντων που επηρεάζουν ή συνδέονται με τις απόψεις των γονέων για την αναζήτηση βοήθειας από επαγγελματίες ψυχικής υγείας (Αζίζογλου, Στογιαννίδου, & Κιοσέογλου, 2006). Το δείγμα αποτελούνταν από 166 γονείς εφήβων, μαθητών των τριών τάξεων Γυμνασίου. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια που διερευνούσαν τις απόψεις τους για την οικογενειακή λειτουργικότητα (FACES III, Olson στο Μπίμπου-Νάκου et al., 2002α), τη γονεϊκή αίσθηση ικανότητας (Parenting Sense of Competence, των Johnston & Mash, 1989), την εκτίμηση για την ψυχολογική λειτουργικότητα των παιδιών τους (Ερωτηματολόγιο Δυνατοτήτων και Δυσκολιών, Goodman, στο Μπίμπου-Νάκου et al., 2002α) και τις απόψεις τους για την ψυχική υγεία. Για την εξέταση της τελευταίας μεταβλητής χρησιμοποιήθηκε το Ερωτηματολόγιο για την Ψυχική Ασθένεια (Ε.Ψ.Α.), το οποίο κατασκευάστηκε για τους σκοπούς αυτής της έρευνας, με στόχο να μπορεί να αξιολογήσει με σύντομο τρόπο τις απόψεις των γονέων για την ψυχική ασθένεια και την αναζήτηση βοήθειας για τα παιδιά τους. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από δύο παράγοντες. Ο πρώτος παράγοντας που ονομάστηκε στίγμα, αναφέρεται στις απόψεις των γονέων για το αν η ψυχική ασθένεια και η αναζήτηση και λήψη βοήθειας από κάποιον ειδικό ψυχικής υγείας για το παιδί τους είναι κοινωνικά αποδεκτές ή όχι. Ο δεύτερος παράγοντας, που ονομάστηκε εμπιστοσύνη στους προσωπικούς πόρους αντιμετώπισης, αντανάκλα το κατά πόσο οι γονείς πιστεύουν ότι μπορούν να στηριχθούν στις δικές τους διαθέσιμες δυνάμεις για να αντιμετωπίσουν μια ψυχική ασθένεια. Μεταξύ των βασικών ευρημάτων – μη αναμενόμενων – της έρευνας, αναφέρεται το γεγονός ότι όσοι/ες γονείς είχαν επισκεφθεί κάποιον ειδικό ψυχικής υγείας είχαν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη σε προσωπικούς πόρους αντιμετώπισης.

Κατά τους Hoard και Shepard (2005) η εκπαίδευση γονέων – ως γονεοκεντρική πρόληψη – σε επισκοπήσεις ερευνών δείχνει ότι δεν υπάρχει σταθερή ποιότητα στην αξιολόγηση αποτελεσμάτων. Οι ίδιοι συγγραφείς αξιολόγησαν 16 προγράμματα πρόληψης για παραβατικότητα, κατάχρηση ουσιών, μαθησιακά προβλήματα, σεξουαλική κακοποίηση κ.λπ. Στα περισσότερα από αυτά η εκπαίδευση γονέων αποτελεί μέρος μιας πολυμεθοδολογικής παρέμβασης. Στα αποτελέσματα μό-

νον επτά στις δεκαέξι μελέτες εξετάζουν τις επιδράσεις του προγράμματος γονέων. Στις περισσότερες, η έκβαση αφορά τα αποτελέσματα στα παιδιά. Όταν η έρευνα απευθύνεται στους γονείς, εξετάζει το επίπεδο πληροφόρησης και τις αλλαγές σε πρακτικές ανατροφής και διαπαιδαγώγησης.

ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΙΧΝΕΥΣΗ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

Στον ελληνικό χώρο, και κυρίως κατά την τελευταία δεκαετία, οι "σχολές γονέων" αποτελούν συνήθη δραστηριότητα ενός μεγάλου αριθμού οργανώσεων τοπικής αυτοδιοίκησης, συλλόγων γονέων και άλλων σχετικών κοινωνικών υπηρεσιών. Από όσο γνωρίζουμε, οι μελέτες συστηματικής περιγραφής και αξιολόγησης των προγραμμάτων που απευθύνονται σε γονείς είναι περιορισμένες. Είναι φανερό με βάση όσα ήδη αναφέρθηκαν ότι η αξιολόγηση τέτοιων προγραμμάτων θα πρέπει να μην περιορίζεται στο βαθμό ικανοποίησης όσων έχουν συμμετάσχει σε αυτά ή στο βαθμό αποδοχής της γενικότερης παραδοχής ότι η πρόληψη και η εκπαίδευση έχουν θετικά αποτελέσματα.

Θεωρώ ότι κάποια πρώτα βήματα για τη συστηματική ανίχνευση του τι συμβαίνει στις σχολές γονέων και ποια είναι τα αποτελέσματά τους θα μπορούσαν να ήταν τα εξής: (α) η κατανόηση των κινήτρων των γονέων για τη συμμετοχή τους σε προγράμματα συμβουλευτικής, (β) η κατανόηση της διαδικασίας αλλαγής κατά τη διάρκεια των συμβουλευτικών συναντήσεων, και (γ) η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας μέσω της αποτίμησης αλλαγών στους ίδιους τους γονείς, αλλά και της αποτίμησης εκβάσεων στα παιδιά (σχολική επίδοση, βελτίωση συμπεριφοράς κ.ά.). Η παρούσα εργασία διαπραγματεύεται ζητήματα που σχετίζονται με το πρώτο και το δεύτερο από τα παραπάνω βήματα.

Έρευνα 1: Η διερεύνηση των κινήτρων συμμετοχής σε προγράμματα

Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνήσει τα χαρακτηριστικά γονέων οι οποίοι συμμετείχαν σε ένα πρόγραμμα εκπαιδευτικών σεμιναρίων για την ψυχοπαιδαγωγική στήριξη των παιδιών τους στο σχολικό και οικογενειακό περιβάλλον. Ειδικότερα, διερευνήθηκε η σύνδεση μεταξύ (α) της παρακολούθησης των σεμιναρίων, (β) των απόψεών τους σχετικά με το γονεϊκό ρόλο στη στήριξη του παιδιού στο σχολείο, και (γ) της εκτίμησης των δυνατοτήτων και δυσκολιών των παιδιών τους. Στην έρευνα συμμετείχαν οι γονείς μαθητών-τριών νηπιαγωγείου και δημοτικού σχολείου (όλων των σχολικών τάξεων) του ιδιωτικού εκπαιδευτηρίου Πρό-

τυπα Εκπαιδευτήρια¹ της αστικής περιοχής της Θεσσαλονίκης. Το δείγμα αποτελούνταν από 241 άτομα. Από τα 235 άτομα για τα οποία υπήρχε η σχετική πληροφορία, τα 213 ήταν παντρεμένα (90,6%) και τα 22 διαζευγμένα (9,1%). Στη δεύτερη ομάδα, τα παιδιά ζούσαν κυρίως με τη μητέρα.

Πίνακας 2. Έρευνα 1: Η διερεύνηση των κινήτρων συμμετοχής σε προγράμματα. Μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων

Κατηγορία	Πατέρας		Μητέρα	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Καθόλου σχολείο ή δημοτικό	2	0.9	0	0
Γυμνάσιο ή/και λύκειο	45	19.7	31	13.4
Ανώτερη/τεχνική σχολή	34	14.9	59	25.4
Ανώτατη εκπαίδευση	147	64.5	142	58.9
Σύνολο	228	100	235	100

Πίνακας 3. Έρευνα 1: Η διερεύνηση των κινήτρων συμμετοχής σε προγράμματα. Κατανομή παιδιών ανά τάξη

Τάξη	Νηπιαγωγείο	A	B	Γ	Δ	E	Στ	Σύνολο
<i>n</i>	44	32	28	30	23	23	42	222
%	19.8	14.4	12.6	13.5	10.4	10.4	18.9	100

Η αυτο-αποτελεσματικότητα του γονέα σε θέματα σχετικά με τη σχολική μάθηση των παιδιών εκτιμήθηκε μέσω (α) της κλίμακας Γονεϊκή Αίσθηση Αποτελεσματικότητας για τη Βοήθεια των Παιδιών να Επιτύχουν στο Σχολείο (Parental Sense of Efficacy for Helping Children Succeed in School) των Hoover-Dempsey, Bassler, και Brissie (1992), και (β) του Ερωτηματολογίου Δυνατοτήτων και Δυσκολιών - ΕΔΔ (Strengths & Difficulties Questionnaire - SDQ) του Goodman (Goodman, 1997. Μπίμπου-Νάκου et al., 2002α).

Ένα μέρος του συνόλου των γονέων ($n = 75$) παρακολούθησε τα εκπαιδευτικά σεμινάρια τα οποία αναφέρθηκαν παραπάνω. Τα σεμινάρια επαναλήφθηκαν τρεις συνεχείς χρονιές, με κάποια διαφοροποίηση στη θεματολογία ώστε να μπορεί να τα παρακολουθεί και το ίδιο ακροατήριο εάν επιθυμούσε. Η συλλογή στοιχείων έγινε με το πέρας του τελευταίου κύκλου. Βασικός στόχος του προγράμματος ήταν η εκπαίδευση σε θέματα που αφορούν παιδιά σχολικής ηλικίας και διαμορφώθηκε έτσι ώστε να προσανατολίζεται και στο ρόλο των γονέων. Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι τα προγράμματα εκπαίδευσης που προσφέρουν μόνον πληροφο-

¹ Η διεύθυνση του σχολείου και οι συμμετέχοντες συναίνεσαν στην αναφορά του ονόματος.

ρηση για ορθές γονεϊκές πρακτικές μπορεί να μην έχουν μακροχρόνια αποτελέσματα συγκριτικά με αυτά που παίρνουν υπόψη την έννοια του "γονεϊκού προσανατολισμού", δηλαδή, το προσωπικό πλαίσιο αναφοράς των γονέων και τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι αντιλαμβάνονται το γονεϊκό τους ρόλο. Στόχος του κύκλου των εργαστηρίων ήταν να συζητηθούν θέματα που σχετίζονται με τη ζωή των παιδιών τους μέσα και έξω από το σχολείο. Στις συναντήσεις γινόταν μια μικρή εισήγηση στην αρχή και ακολουθούσαν ασκήσεις και δραστηριότητες με τρόπο ώστε να είναι ενεργητική η συμμετοχή και να δίνεται η ευκαιρία στους γονείς να συζητήσουν τα τυχόν ιδιαίτερα ζητήματα που τους απασχολούν.

Έγιναν συγκρίσεις, ως προς τις συγκεκριμένες μετρήσεις, μεταξύ των γονέων που πήραν μέρος στο πρόγραμμα σεμιναρίων ($n = 75$) και αυτών που δε συμμετείχαν ($n = 241$). Η σύγκριση βαθμολογιών και στα δύο ερωτηματολόγια, μεταξύ των γονέων που παρακολούθησαν τα σεμινάρια και αυτών που δε συμμετείχαν, δεν έδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές. Επίσης, έγινε λογαριθμική παλινδρόμηση με εισαγωγή των βαθμολογιών στα δύο ερωτηματολόγια, καθώς και του φύλου, της τάξης του παιδιού και της οικογενειακής κατάστασης για τον υπολογισμό της πιθανότητας παρακολούθησης των σεμιναρίων. Ο μόνος προβλεπτικός παράγοντας αποδείχθηκε η οικογενειακή κατάσταση, με τους παντρεμένους να έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα παρακολούθησης ($B = 2.090, SE = 1062, p = .049$). Οι γονείς της ομάδας που παρακολούθησε τις συναντήσεις χωρίστηκαν σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με τη συχνότητα παρακολούθησης: Κατηγορία 1 = 1-6 συναντήσεις, Κατηγορία 2 = 7-9 συναντήσεις, Κατηγορία 3 = 10 συναντήσεις ή περισσότερες, προκειμένου να συγκριθούν οι μέσοι όροι των βαθμολογιών στα δύο ερωτηματολόγια. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 4, οι γονείς που παρακολούθησαν συγκριτικά συχνότερα (ανήκαν, δηλαδή, στην τρίτη κατηγορία) είχαν στατιστικά σημαντικά υψηλότερη βαθμολογία στην αναφερόμενη αυτο-αποτελεσματικότητα από αυτές στη δεύτερη κατηγορία.

Πίνακας 4. Έρευνα 1: Η διερεύνηση των κινήτρων συμμετοχής σε προγράμματα Διαφοροποίηση αυτο-αποτελεσματικότητας (Κλίμακα Γονεϊκή Αίσθηση Αποτελεσματικότητας για τη Βοήθεια των Παιδιών να Επιτύχουν στο Σχολείο) ως προς τη συχνότητα παρακολούθησης σεμιναρίων

Συχνότητα παρακολούθησης	n	Γονεϊκή Αίσθηση Αυτο-αποτελεσματικότητας	
		M.O.	T.A.
Κατηγορία 1 1-6 συναντήσεις	21	50.33	1.90
Κατηγορία 2 7-9 συναντήσεις	22	48.64	2.2
Κατηγορία 3 10 + συναντήσεις	19	54.84	2.34

Συνοπτικά, και η παρούσα μελέτη αλλά και σχετικές μελέτες που προαναφέρθηκαν απέτυχαν να καταλήξουν σε συνεπή συμπεράσματα σχετικά με τα κίνητρα των γονέων για την αναζήτηση εξειδικευμένης βοήθειας για συμπεριφορικά ή/και μαθησιακά προβλήματα των παιδιών τους. Ένα κοινό εύρημα αρκετών σχετικών μελετών αποτελεί η, μη αναμενόμενη, σύνδεση μεταξύ της εμπιστοσύνης του γονέα στις δικές του δυνάμεις και της μεγαλύτερης πιθανότητας να αναζητήσει βοήθεια. Η αυτεπάρκεια αυτή εκφράζεται είτε ως αντίληψη προσωπικής ικανότητας να επιφέρει αποτελέσματα στη σχολική επίδοση του παιδιού (Κουϊμτζή & Στογιαννίδου, 2009), είτε ως μεγαλύτερη εμπιστοσύνη σε προσωπικούς πόρους αντιμετώπισης (Αζίζογλου et al., 2006), είτε ως γονεϊκή αίσθηση αυτο-αποτελεσματικότητας, στην τελευταία προαναφερθείσα μελέτη. Το εύρημα αυτό πιθανώς να παραπέμπει στην ανάγκη διερεύνησης των κινήτρων των γονέων με μεθόδους που προχωρούν πέραν μονοδιάστατων δομικών χαρακτηριστικών (π.χ., γνωστικές ικανότητες του παιδιού, κοινωνικοδημογραφικά στοιχεία) ή και χαρακτηριστικών λειτουργικότητας και προσωπικότητας του γονέα, προς την κατεύθυνση της θεώρησης δυναμικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ της προσωπικής αίσθησης ευθύνης και ικανότητας του γονέα και του πλαισίου μέσα από το οποίο προσφέρεται η εξειδικευμένη βοήθεια.

Έρευνα 2: Η ανάλυση της συμβουλευτικής διεργασίας

Η κατανόηση της πορείας αλλαγής κατά τη διάρκεια των συμβουλευτικών συναντήσεων θεωρείται κεντρικής σημασίας για την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της. Η συμβουλευτική πορεία είναι γενικότερα μια αναγνωρίσιμη ακολουθία γεγονότων που λαμβάνει χώρα σε ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Στην αρχή σύμβουλος και πελάτης δε γνωρίζουν ο ένας τον άλλον, γι' αυτό και πρέπει να χτίσουν τα απαραίτητα θεμέλια για την επικοινωνία μεταξύ τους. Για παράδειγμα, πρέπει να καταλάβει ο/η σύμβουλος τις τρέχουσες ανάγκες στη ζωή του πελάτη και να ξεχωρίσει τις παρούσες δυσκολίες που περνάει. Αυτή η αντίληψη επέρχεται μέσα από διάλογο που τον/την οδηγεί σε καλύτερη κατανόηση των αναγκών του πελάτη και των επιθυμιών του. Οδηγεί επίσης, επιθυμητά, σε μια σχέση που την αποδέχονται και οι δύο πλευρές, αυτές του πελάτη και θεραπευτή. Στο θεωρητικό πλαίσιο της προσωποκεντρικής προσέγγισης του Carl Rogers (1965), η συμβουλευτική διαδικασία περνάει από στάδια, τα οποία ξεκινούν από μια επιφανειακή και απρόσωπη παρουσίαση πληροφοριών εκ μέρους του πελάτη και πλησιάζουν προς μια όλο και μεγαλύτερη εμπάθυνση ή προσέγγιση του εσωτερικού πλαισίου αναφοράς.

Το έναυσμα για την πρόταση ανάλυσης των συμβουλευτικών συνεδριών με γονείς η οποία παρουσιάζεται παρακάτω, αποτέλεσε μια μελέτη ανάλυσης της συμβουλευτικής πορείας. Πρόκειται για τη διδακτορική διατριβή του κυρίου Ι. Ουρ-

φαλί, υποψήφιου διδάκτορα του Τμήματος Ψυχολογίας Α.Π.Θ., η οποία βρίσκεται στο τελικό στάδιο και διεξάγεται υπό την εποπτεία της συγγραφέως. Στη μελέτη αυτή διερευνήθηκε η σύνδεση μεταξύ της λεκτικής και μη λεκτικής συμπεριφοράς του/ της συμβούλου και της αλλαγής στα επίπεδα επικοινωνίας του πελάτη, μέσω προσομοιώσεων συμβουλευτικών συνεδριών.

Το δείγμα αποτέλεσαν 20 άτομα, μεταπτυχιακοί φοιτητές-τριες, δέκα στο Α.Π.Θ. και δέκα στο Πανεπιστήμιο της Δαμασκού, στη Συρία. Σε κάθε χώρα, πέντε άτομα (τέσσερις γυναίκες και ένας άνδρας) ανέλαβαν το ρόλο του συμβούλου, ενώ τα υπόλοιπα πέντε ανέλαβαν αντίστοιχα το ρόλο του/ης συμβουλευομένου/ης. Κάθε ζευγάρι διενήργησε μια συμβουλευτική συνεδρία με θέμα "το φύλο και η σχέ-

*Πίνακας 5. Έρευνα 2: Η ανάλυση της συμβουλευτικής διεργασίας
Κατηγορίες μη λεκτικών συμπεριφορών συμβούλου*

Περιεχόμενο επικοινωνίας συμβούλου

- Κατανόηση
- Επεξήγηση
- Υποστήριξη
- Διερεύνηση
- Αξιολόγηση

Βλεμματική επαφή συμβούλου

- Βλέμμα κατευθύνεται προς τον πελάτη με κινήσεις σώματος
- Βλέμμα κατευθύνεται προς τον πελάτη χωρίς κινήσεις σώματος
- Βλέμμα προς άλλες κατευθύνσεις

Ρυθμός ομιλίας συμβούλου

- Αργός, με διακοπές
- Γρήγορος, χωρίς διακοπές
- Σιωπή

Κατεύθυνση του σώματος συμβούλου

- Προς τον πελάτη, με κινήσεις
  - Προς τον πελάτη χωρίς κινήσεις
  - Προς άλλη κατεύθυνση
-

ση του στη λήψη απόφασης". Όλοι/ες οι συμμετέχοντες/ουσες είχαν προηγουμένως παρακολουθήσει ένα σεμινάριο 20 ωρών με περιεχόμενο τις θεωρητικές θέσεις του C. Rogers (1965) καθώς και καθοδήγηση για τις πειραματικές συνεδρίες. Όλες οι συνεδρίες βιντεοσκοπήθηκαν ώστε να επιτραπεί η ακριβής ανάλυση και κατηγοριοποίηση των συμβάντων.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων (η οποία στην παρούσα φάση βρίσκεται στο στάδιο επεξεργασίας από τον κύριο ερευνητή, Ι. Ουρφαλί) βασίστηκε στη διερεύνηση της σύνδεσης μεταξύ μη λεκτικών συμπεριφορών του/ης συμβούλου (Πίνακας 5) και των πιθανών αλλαγών στα επίπεδα επικοινωνίας του/ης συμβουλευομένου/ης (Πίνακας 6).

**Πίνακας 6. Έρευνα 2: Η ανάλυση της συμβουλευτικής διεργασίας
Επίπεδα επικοινωνίας συμβουλευομένου/ης**

Προοδευτικά στάδια της εμπειρίας του πελάτη και χαρακτηριστικά (Rogers, 1965)

1. Καθόλου προσωπική ανάμειξη
2. Περιγράφονται συναισθήματα για να χρωματίσουν τη διήγηση
3. Η διήγηση συνεχίζεται, αρχίζουν να φαίνονται τα προσωπικά συναισθήματα αλλά μόνο σε σχέση με τον τόπο και χρόνο της διήγησης.
4. Αρχίζει προσπάθεια περιγραφής του εαυτού και επιθυμία να αποκατασταθεί η εσωτερική επικοινωνία
5. Αρχίζει η αυτο-αναζήτηση
6. Είναι ικανός/η να χρησιμοποιήσει τα ευρήματα της αναζήτησης σε συγκεκριμένα πεδία για να επιτύχει πιο βαθιά και συνολική ολοκληρωμένη αυτογνωσία.
7. Προχωρά από τη μία προσωπική αναφορά στην άλλη και μπορεί να τις συμπεριλάβει στο εσωτερικό πλαίσιο αναφοράς. Δεν έχει δυσκολία στο να δέσει μεταξύ τους το νόημα των σκέψεων, πράξεων και συναισθημάτων του.

Πίνακας 7. Έρευνα 2: Η ανάλυση της συμβουλευτικής διεργασίας. Παράδειγμα ανάλυσης περίπτωσης

ΖΕΥΓΑΡΙ 2

Επίπ. Επικ. ¹	Περιεχόμενο	Βλέμμα	Ρυθμός ομιλίας	Κατεύθυνση σώματος
0	κατανόηση	Βλεμματική επαφή χωρίς κίνηση	γρήγορος	Προς πελάτη χωρίς αλλαγή
0	κατανόηση	Βλεμματική επαφή χωρίς κίνηση	γρήγορος	Προς πελάτη χωρίς αλλαγή
+1	διερεύνηση	Βλεμματική επαφή χωρίς κίνηση	γρήγορος	Προς πελάτη χωρίς αλλαγή
1	διερεύνηση	Βλεμματική επαφή χωρίς κίνηση	γρήγορος	Προς πελάτη χωρίς αλλαγή
0	διερεύνηση	Βλεμματική επαφή με κινήσεις	γρήγορος	Προς πελάτη χωρίς αλλαγή
0	διερεύνηση	Βλεμματική επαφή χωρίς κίνηση	γρήγορος	Προς πελάτη χωρίς αλλαγή
1	κατανόηση	Βλεμματική επαφή χωρίς κίνηση	αργός	Προς πελάτη με αλλαγή
-1	διερεύνηση	Βλεμματική επαφή χωρίς κίνηση	γρήγορος	Προς πελάτη χωρίς αλλαγή
0	διερεύνηση	Βλεμματική επαφή με κινήσεις	γρήγορος	Προς πελάτη χωρίς αλλαγή
0	αξιολόγηση	Βλεμματική επαφή χωρίς κίνηση	γρήγορος	Προς πελάτη χωρίς αλλαγή
0	αξιολόγηση	Βλεμματική επαφή χωρίς κίνηση	σιωπή	Προς άλλη κατεύθυνση

¹ Σημείωση. Επίπ. Επικ. = Επίπεδο επικοινωνίας

Διαφορά σε επίπεδο επικοινωνίας μεταξύ αρχής και τέλους παρατήρησης

• 0 = καμία αλλαγή • θετικοί αριθμοί = εμπάθυνση • αρνητικοί αριθμοί = μετάβαση σε περισσότερο επιφανειακό στάδιο

Η προσπάθεια σύνδεσης της μη λεκτικής συμπεριφοράς με το επίπεδο επικοινωνίας γίνεται με δύο τρόπους. Είτε με τη μέθοδο της ανάλυσης περιπτώσεων (βλ. παράδειγμα στον Πίνακα 7), είτε με την ομαδοποίηση στοιχείων για όλα τα ζευγάρια των συμβουλευτικών συνεδριών (βλ. παράδειγμα στον Πίνακα 8).

**Πίνακας 8. Έρευνα 2: Η ανάλυση της συμβουλευτικής διεργασίας
Παράδειγμα ομαδικής ανάλυσης συχνοτήτων**

Επίπεδο Επικοινωνίας ¹					
Ζευγάρια	Z1	Z2	Z3	Z4	Z5
0	8	-	9	5	7
1	3	3	2	4	2
2	-	9	-	1	-
-1	1	-	1	1	3
-2	-	-	-	1	-
Περιεχόμενο					
κατανόηση	3	4	2	10	11
διερεύνηση	6	6	8	1	1
αξιολόγηση	3	3	2	-	-
επεξήγηση	-	-	-	1	-
Βλέμμα					
Βλεμματική επαφή χωρίς κίνηση	10	7	10	5	11
Βλεμματική επαφή με κινήσεις	2	5	1	6	1
Βλέμμα προς άλλη κατεύθυνση	0	0	1	1	0
Ρυθμός ομιλίας					
γρήγορος	10	11	10	5	11
αργός	1	1	1	6	1
σιωπή	1	0	1	1	0
Κατεύθυνση σώματος					
Προς πελάτη χωρίς αλλαγή	10	9	9	7	11
Προς πελάτη με αλλαγή	1	3	2	5	1
Προς άλλη κατεύθυνση	1	0	1	0	0

¹ **Σημείωση.** Διαφορά σε επίπεδο επικοινωνίας μεταξύ αρχής και τέλους παρατήρησης
 • 0 = καμία αλλαγή • θετικοί αριθμοί = εμβάθυνση • αρνητικοί αριθμοί = μετάβαση σε περισσότερο επιφανειακό στάδιο

Αυτός ο τρόπος ανάλυσης επέτρεψε να διερευνήσουμε συστηματικά τις αλλαγές στα επίπεδα επικοινωνίας όπως αυτές συνδέονται με τη μη λεκτική συμπεριφορά του συμβούλου. Από όσο γνωρίζουμε, τέτοιου είδους συστηματική σύνδεση απουσιάζει στη σχετική βιβλιογραφία, παρά τη σημαντική βαρύτητα που δίδεται στο

ρόλο της μη λεκτικής συμπεριφοράς για τη διαμόρφωση του αποτελέσματος των συμβουλευτικών παρεμβάσεων. Τα ευρήματα της έρευνας αυτής βρίσκονται ακόμη στο στάδιο επεξεργασίας, με τη μέθοδο της ανάλυσης περίπτωσης.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΓΟΝΕΩΝ

Οι δύο έρευνες που παρουσιάστηκαν προηγουμένως διαφέρουν ως προς το αντικείμενο μελέτης και τη μεθοδολογία που χρησιμοποιούν αλλά συνδέονται με το κοινό ερώτημα της αναζήτησης ενός συστηματικού τρόπου για την ανάλυση των συμβουλευτικών συνεδριών που απευθύνονται σε γονείς. Η πρώτη έρευνα ασχολήθηκε με τη διερεύνηση των κινήτρων των γονέων για τη συμμετοχή τους σε προγράμματα συμβουλευτικής και ανέδειξε σημαντικές ατομικές διαφορές ως προς τα κίνητρα αυτά. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι αποτέλεσε τη σημαντικότερη αφορμή για τη δεύτερη μελέτη: Οδήγησε στην απόφαση για τη διερεύνηση των αλλαγών κατά τη διάρκεια των συμβουλευτικών συναντήσεων, έτσι ώστε να δοθεί η δυνατότητα σε κατοπινές μελέτες για τη σύνδεση μεταξύ των αρχικών αναγκών των γονέων και του οφέλους που αποκομίζουν από τις συναντήσεις.

Ο τρόπος ανάλυσης της συμβουλευτικής πορείας που χρησιμοποιήθηκε στη δεύτερη μελέτη, μπορεί να διαμορφωθεί έτσι ώστε να χρησιμοποιηθεί και σε ομαδικές συναντήσεις, όπως στην περίπτωση της ομάδας γονέων. Κύρια σημεία τα οποία χρειάζονται διαμόρφωση, έτσι ώστε να αντανakλούν όλες τις πιθανές συμπεριφορές κατά τη διάρκεια ομαδικής συνεδρίας, προτείνονται τα εξής: (α) η στάση του/ης συμβούλου/εκπαιδευτή/ριας πρέπει να περιλάβει και άλλες κατηγορίες όπως, π.χ., μήνυμα προς ένα άτομο ή μήνυμα που απευθύνεται προς όλο το ακροατήριο, (β) η διεύρυνση των μη λεκτικών αντιδράσεων ώστε να περιλάβουν πιθανές κινήσεις (π.χ., από την έδρα, ανάμεσα στο ακροατήριο κ.ά.), και (γ) η διεύρυνση των λεκτικών αντιδράσεων.

Ως προς το τελευταίο σημείο, αυτό της ανάλυσης των λεκτικών αντιδράσεων, πιστεύω πως είναι ιδιαίτερα χρήσιμη η πρόταση του Stiles (1978). Σύμφωνα με το συγγραφέα, οι λεκτικές αντιδράσεις μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε αποκάλυψη, πληροφόρηση, συμβουλή, επιβεβαίωση, ερώτηση, αναγνώριση, ερμηνεία και αντανάκλαση. Οι Chang, Yeh, και Krumboltz (2001) προτείνουν και επιπλέον κατηγορίες για μια πιο λεπτομερή ανάλυση σε χρήση με τις μη εξειδικευμένες ομάδες πρόληψης, όπως αυτο-αποκάλυψη πληροφοριών, αυτο-αποκάλυψη εμπειριών, καθοδήγηση, διαταγή, επιβεβαίωση-διαφωνία, μοίρασμα, ενσυναίσθηση, θετική ενίσχυση, και επίκριση.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, προτείνεται η χρησιμοποίηση ενός συστήματος καταγραφής των "γεγονότων" και συμπεριφορών όσων συμμετέχουν σε ομαδικές συμβουλευτικές συναντήσεις, προκειμένου να δίνεται η δυνατότητα αξιολόγησης συγκεκριμένων μη λεκτικών συμπεριφορών οι οποίες πιθανώς να συμβάλουν στα αποτελέσματα των συναντήσεων. Στο Διάγραμμα 1 αναγράφονται τα στοιχεία ενός προτεινόμενου συστήματος ανάλυσης στοιχείων, το οποίο χρησιμοποιείται για την καταγραφή παρατηρήσεων κατά τη διάρκεια συμβουλευτικών συναντήσεων σε προγράμματα εκπαίδευσης γονέων.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Παράδειγμα ανάλυσης συνάντησης

ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ: ..... ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: .....

ΘΕΜΑΤΙΚΗ:

ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ: .....

ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ: ..... έως .....

ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ

Α. ΕΙΔΟΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ

- πληροφόρηση
- συμβουλή
- επιβεβαίωση
- ερώτηση
- αναγνώριση
- ερμηνεία
- αντανάκλαση

ΘΕΣΗ

- Έδρα
- ανάμεσα στο ακροατήριο

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

- μόνο λεκτική
- λεκτική + διαφάνεια
- μόνο διαφάνεια

ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟΥ

N ατόμων που μιλούν μεταξύ τους ..... $\Gamma =$ ..... $A =$ .....

N ατόμων που ζητούν το λόγο ..... $\Gamma =$ ..... $A =$ .....

Περιεχόμενο αντίδρασης

- αποδοχή απόρριψη N ..... $\Gamma =$ ..... $A =$ .....
- αυτο-αποκάλυψη N ..... $\Gamma =$ ..... $A =$ .....
- ερώτηση πληροφόρησης N ..... $\Gamma =$ ..... $A =$ .....

$N =$ σύνολο δείγματος $\Gamma =$ γυναίκες $A =$ άνδρες

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Έχουμε συνηθίσει να διαχωρίζουμε τα μοντέλα εκπαίδευσης γονέων σε αυτά που αναφέρονται σε στοχαστική συμβουλευτική με έμφαση στη γονεϊκή αυτογνωσία, κατανόηση και αποδοχή ή σε συμπεριφορικά μοντέλα. Προτείνω να αρχίσουμε να τα χωρίζουμε ανάλογα με το τι κάνουμε (ανάλυση της διαδικασίας), σε ποιους τα κάνουμε (τα κίνητρα) και τι πετυχαίνουμε (η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας). Θέλω να πιστεύω ότι αυτός είναι ένας χρήσιμος δρόμος προς την εμπειρική τεκμηρίωση των συμβουλευτικών παρεμβάσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- APA Presidential Task Force on Evidence-Based Practice (2006). Evidence-based practice in Psychology. *American Psychologist*, 61, 271-285.
- Αζίζογλου, Χ., Στογιαννίδου, Α., & Κιοσέογλου, Γ. (2006, Σεπτέμβριος). Διερεύνηση των παραγόντων που συνδέονται με τις απόψεις για την ψυχική ασθένεια σε γονείς εφήβων. *Πανελλήνια Συνάντηση Μεταπτυχιακών Φοιτητών*, Φλώρινα.
- Bickman, L. (1996). A continuum of care: More is not always better. *American Psychologist*, 51, 689-701.
- Beauchaine, T. P., Webster-Stratton, C., & Reid, M. J. (2005). Mediators, moderators, and predictors of 1-year outcomes among children treated for early-onset conduct problems: A latent growth curve analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73, 371-388.
- Carlson, C., & Christenson, S. L. (2005). Evidence-based parent and family interventions in School Psychology: Overview and procedures. *School Psychology Quarterly*, 20, 345-351.
- Γεώργας, Δ., Παρασκευόπουλος, Ι., Μπεζεβέγκης, Η., & Γιαννίτσας, Ν. Δ. (1997). *Ελληνικό WISC – III: Οδηγός εξέτασή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Chang, T., Yeh, C. J., & Krumboltz, J. D. (2001). Process and outcome evaluation of an online support group for Asian American male college students. *Journal of Counseling Psychology*, 48, 319-329.
- DePaulo, B. M., Brittingham, G. L., & Kaiser, M. K. (1983). Receiving competence-relevant help – Effects on reciprocity, affect, and sensitivity to the helpers nonverbally expressed needs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 1045-1060.
- Eysenck, H. J. (1957). The effects of psychotherapy: An evaluation. *Journal of Consulting Psychology*, 16, 319-324
- Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38, 581-586.
- Gross, A. E., & McMullen, P. A. (1983). Models of the help-seeking process. In B. M. DePaulo, A. Nader, & J. D. Fisher (Eds.), *New directions in helping: Help-seeking* (pp. 45-70). New York: Academic.

- Hickson, G. B., Clayton, E. W., Entman, S. S., Miller C. S., Githens, P. B., Whetten-Goldstein, K., & Sloan, F. A. (1994). Obstetricians' prior malpractice experience and patients' satisfaction with care. *Journal of the American Medical Association*, 272, 1583-7.
- Hoard, D., & Shepard, K. N. (2005). Parent education as parent-centered prevention: A review of school related outcomes. *School Psychology Quarterly*, 20, 434-454.
- Hoover-Dempsey, K. V., Bassler, O. C., & Brissie, J. S. (1992). Explorations in parent-school relations. *Journal of Educational Research*, 85(5), 287-294.
- Johnston, C., & Mash, E. J. (1989). A measure of parenting satisfaction and self-efficacy. *Journal of Clinical Child Psychology*, 18, 167-175.
- Kazdin, A. E. (2006). Arbitrary metrics: Implications for identifying evidence-based treatments. *American Psychologist*, 61, 42-49.
- Kazdin, A. E., & Weisz, J. R. (Eds.). (2005). *Evidence-based psychotherapies for children and adolescents*. New York: Guilford.
- Κουϊμπτζή, Ε. Μ. (2006). *Παιδιά με χαμηλή σχολική επίδοση και παραπομπή σε διαγνωστικές υπηρεσίες: Ακαδημαϊκοί και ψυχοκοινωνικοί παράγοντες*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. Τμήμα Ψυχολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Κουϊμπτζή, Μ. Ε., & Στογιαννίδου, Α. (2009). Μητέρες παιδιών με χαμηλή σχολική επίδοση: Η αντίληψη για το ρόλο τους στη σχολική επιτυχία των παιδιών τους και η προθυμία αναζήτησης ψυχοπαιδαγωγικής στήριξης. *Ψυχολογία*, 16, 280-300.
- Kumpfer, K. L., & Alvarado, R. (2003). Family-strengthening approaches for the prevention of youth problem behaviors. *American Psychologist*, 58, 457-465.
- Mackay, H. C., Barkham, M., Rees, A., & Stiles, W. B. (2003). Appraisal of published reviews of research on psychotherapy and counseling with adults 1990-1998. *Journal of Consulting and Clinical psychology*, 71, 652-656.
- McCord, J. (1978). A thirty-year follow-up of treatment effects. *American Psychologist*, 2, 284-289.
- Μπίμπου-Νάκου, Ι., Στογιαννίδου, Α., Κιοσέογλου, Γ., & Παπαγεωργίου, Β. (2002α). Ερωτηματολόγιο Δυνατοτήτων και Δυσκολιών (Goodman, R.: Strengths and Difficulties Questionnaire). Στο Α. Σταλίκας, Σ. Τριλίβα, & Π. Ρούσση (Επ. Έκδ.), *Τα ψυχομετρικά εργαλεία στην Ελλάδα* (σ. 411-413). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μπίμπου-Νάκου, Ι., Στογιαννίδου, Α., Κιοσέογλου, Γ., & Παπαγεωργίου, Β. (2002β). Κλίμακα Προσαρμοστικότητας και Συνοχής της Οικογένειας (Olson, D.: Family Adaptability & Cohesion Scale FACES III). Στο Α. Σταλίκας, Σ. Τριλίβα, & Π. Ρούσση (Επ. Έκδ.), *Τα ψυχομετρικά εργαλεία στην Ελλάδα* (σ. 385-386). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Nadler, A. (1991). Help-seeking behavior: Psychological costs and instrumental benefits. In M. S. Clark (Ed.), *Prosocial behavior: Review of personality and social psychology* (pp. 290-311). New York: Academic.
- Oliver, L. W., & Spokane, A. R. (1988). Career intervention outcome: What contributes to client gain? *Journal of Counseling Psychology*, 35, 447-462.
- Παρασκευόπουλος, Ι., Καλαντζή-Αζίζι, Α., & Γιαννίτσας, Ν. Δ. (1999). *Αθηνά Τεστ Διάγνωσης Δυσκολιών Μάθησης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

- Rogers, C. R. (1965). *Client centered therapy*. Boston: Houghton Mifflin.
- Shechtman, Z., & Gilat, I. (2005). The effectiveness of counselling groups in reducing stress of parents of children with learning disabilities. *Group Dynamics: Theory, Research and Practice*, 9, 275-286.
- Spoth, R., & Redmond, C. (1995). Parent motivation to enroll in parenting skills programs: A model of family context and health belief predictors. *Journal of Family Psychology*, 9, 294-310.
- Stiles, W. B. (1978). Verbal response modes and dimensions of interpretational roles: A method in discourse analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36, 693-703.
- Stogiannidou, A. (1986). *Relationship between severity of behavior problems and views about psychological maladjustment in Greek and American students*. Unpublished doctoral dissertation, Hofstra University, New York.
- Στογιαννίδου, Α. (2005). *Σύγχρονες προσεγγίσεις στη συμβουλευτική γονέων*. Πρακτικά Ημερίδας Συμβουλευτικού Σταθμού Νέων Ανατολικής Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη: Αναπτυξιακή Α.Ε. Διαθέσιμο: <http://www.anaptyxiaki.gr>
- Tavormina, J. B. (1974). Basic models of parent counseling: A critical review. *Psychological Bulletin*, 81, 827-835.
- Whiston, S. C., Sexton, T.L., & Lasoff, D. L. (1998). Career - intervention outcome: A replication and extension of Oliver and Spokane (1988). *Journal of Counseling Psychology*, 45, 150-165.
- Yeh, M., Hough, R. L., Fakhry, F., McCabe, K., Lau, A., & Garland, A. (2005). Why bother with beliefs? Examining relationships between race/ethnicity, parental beliefs about causes of child problems, and mental health service use. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73, 800-807.

A PROPOSED METHOD FOR THE EVALUATION OF PARENT COUNSELING WITHIN THE FRAMEWORK OF EVIDENCE-BASED PRACTICE

Ariadni Stogiannidou

Aristotle University of Thessaloniki, Greece

Abstract: The article deals with issues relating to efforts of accurate evaluation of the elements involved in the process and outcome of counseling activities. The theoretical review deals with the concept of evidence-based practice, focusing on parent counseling programs. Data from two studies are presented in summary, aiming at discussing the need for systematic analysis of the elements of counseling process as well as of the criteria permitting evaluation of outcome. The aim of the first study was to investigate the characteristics of parents attending an educational program on psychosocial support of children in the school and home environment. More specifically, we investigated the relation between attendance of the program and their views as to the parental role in supporting children at school as well as their evaluation of their children's strengths and difficulties. At the second study (doctoral dissertation by I. Ourfali under the supervision of A. Stogiannidou), simulated counseling sessions were used in order to study the connection between counselor's verbal and nonverbal behavior and counselee's level of communication. Discussion focuses on the implications of the findings for the analysis of counseling processes as well as for the outcome evaluation of counseling interventions.

Key words: Counseling process, Evaluation, Parental counseling

Address: Ariadni Stogiannidou, School of Psychology, Faculty of Philosophy, Aristotle University of Thessaloniki, 54 124 Thessaloniki, Greece. Phone: +30-2310-997347. E-mail: ariadni@psy.auth.gr